

Nefndarsvið Alþingis
ALLSHERJARNEFND
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík, 12. desember 2007

Efni: umsögn um frumvarp til breytingu á barnalögum, 149. mál.

Vísað er til bréfs allsherjarnefndar Alþingis þar sem óskað er eftir umsögn félags um foreldrajafnrétti um ofangreint frumvarp.

Félag um foreldrajafnrétti fagnar þeim lagabreytingum sem lagðar eru til með frumvarpi þessu. Eru umræddar breytingar i takt við þau málefni sem félagið hefur einsett sér að vinna að, þ.e. að foreldrajafnrétti og auknum rétti barna til jafnrar umgengni við báða foreldra sína.

Félag um foreldrajafnrétti telur þær lagabreytingar sem hér eru lagðar til samrýmast m.a. þeim sjónarmiðum sem koma fram í 1. mgr. 7. gr. og 1. mgr. 18. gr. samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins sem Ísland hefur fullgilt. Í umræddum ákvæðum samningsins er fjallað um rétt barns til þess að þekkja og njóta umönnunar foreldra sinna og að foreldrar beri sameiginlega ábyrgð á að ala upp barn og koma því til þroska.

Mikilvægi þess að báðir foreldra taki jafnan þátt í lífi barns má sjá á margan hátt. Fjölmargar rannsóknir hafa verið gerðar sem staðfesta mikilvægi þátttöku foreldra í lífi barna sinna og hafa niðurstöður þeirra meðal annars leitt í ljós að börn foreldra sem taka ríkulegan þátt í lífi þeirra eru í minni hættu á að eiga í erfiðleikum í skóla og einnig eru þau síður líkleg til að lenda í vímuefnaneyslu. Þetta á vissulega við um öll börn óháð fjölskyldugerð en á síðustu tveimur áratugum hafa komið fram skýrar niðurstöður um að mikil samskipti við báða foreldra séu lykilþáttur í velferð skilnaðarbarna. Sænskar og franskar rannsóknir hafa sýnt að skilnaðarbörn sem eru í miklum samskiptum við báða foreldra sína eru ólíklegri en þau börn sem hafa lítil samskipti við foreldra sína til þess að eiga við félagsleg og sálræn vandamál að stríða. Sama

niðurstaða hefur fengist í íslenskum rannsóknum.¹ Í rannsókn sem framkvæmd var af Sigrúnu Júlíusdóttur, prófessor við félagsvísindadeild Háskóla Íslands, og Nönnu K. Sigurðardóttur, félagsráðgjafa og stundakennara við sömu deild, um reynslu foreldra af sameiginlegri forsjá, kom í ljós að mikill meirihluti foreldra hafði góða reynslu af sameiginlegu forsjánni og það fyrirkomulag leiddi til uppbyggilegra foreldrasamstarfs og minni togstreitu á milli fjölskyldna.²

Börn sem er gert kleift að hafa ríkulegt og ástúðlegt samband við báða foreldra eftir sambúðar- eða hjúskaparslit eiga auðveldara með að aðlagast breyttum aðstæðum en þau börn sem hafa minna að segja af öðru foreldrinu eftir slíkar breytingar.³ Rannsóknir hafa ennfremur sýnt fram á að börn sem njóta aðeins forsjár annars foreldris hafa ekki eins ríkulegt samband við báða foreldra sína og þau börn sem njóta sameiginlegrar forsjár.⁴ Félag um foreldrajafnrétti vill benda á mikilvægi þess að báðir foreldrar taki jafnan þátt í lífi barnsins og telja má að slíkt sé í langflestum tilvikum það sem er barninu fyrir bestu. Þessar niðurstöður leggur félagið til grundvallar þegar afstaða er tekin til einstakra mála.

Í frumvarpinu sem nú er lagt fram er meðal annars lagt til að foreldrar geti ákveðið að barn eigi lögheimili hjá þeim báðum og að dómari/sýslumaður geti dæmt/úrskurðað umgengni allt að sjö daga af 14, þ.e. blandaða búsetu. Félag um foreldrajafnrétti vill vekja athygli á því að þegar umgengni er orðin svo ríkuleg að hún nálgist blandaða búsetu verði ákveðin skilyrði að vera til staðar til þess að slíkt fyrirkomulag geti verið barninu fyrir bestu. Æskilegt má telja að til þess að fyrirkomulagið raski sem minnst högum barnsins sé nauðsynlegt að foreldrar séu búsettir í sama sveitarfélagi, sama skólahverfi eða samliggjandi. Er þá sérstaklega verið að horfa á þau tilvik þegar barn er á grunnskólaaldri og farið að mynda félagsleg tengsl við skólafélaga og vini. Með þessu getur barnið haldið jöfnum tengslum við báða foreldra án þess að það komi niður á félagsstarfi og sambandi við skólafélaga og vini. Þetta er grundvallarsjónarmið sem tekur til margra breytingatillagna sem frumvarpið kveður á um.

Í Frakklandi hafa foreldrar möguleika á að hafa tvöfalt lögheimili barns eins og hér er lagt til. Þar þurfa foreldramir þó að uppfylla ákveðin skilyrði til þess að fá slíka skráningu, eins og að búa í ásættanlegri fjarlægð frá hvort öðru, sýna fram á ásættanlegar aðstæður á báðum heimilum og að samskipti foreldra séu þannig að þeir geti unnið saman til lengri tíma með hagsmuni barnsins í huga. Með þessu geta börnin gengið inn og út af báðum heimilum og foreldramir eru jafnsettir til barnabóta, skatta, meðlaga, tryggingarstöðu og annarra bóta sem til falla. Reynslan í Frakklandi hefur sýnt að þetta fyrirkomulag hefur leitt til minni deilna milli foreldra og skapað traustari umgjörð um uppeldi barnsins.

¹ Margrét Lilja Guðmundsdóttir ofl. 2007. Bls. 43

² Sigrún Júlíusdóttir og Nanna K. Sigurðardóttir (2000): bls. 47.

³ Kelly J B. 1991, bls. 55-62

⁴ Luepnitz D. A.(1980).

Á undanförmum árum hafa hagsmunir barnsins fengið aukið vægi við ákvarðanir sem varða það. Sem dæmi um það má nefna að í dag er til dæmis ekki lengur talað um rétt foreldranna til umgengni við barnið heldur rétt barnsins til umgengni við báða foreldra sína. Þetta sjónarmið skín í gegn í barnalöggjöf langflestra þjóða nú á dögum og mun umfangsmeira mat fer fram í forsjár- og umgengnismálum á því hvernig högum barnsins sé best borgið en var fyrir nokkrum áratugum. Komi til þess að þær lagabreytingar sem hér eru lagðar til verði samþykktar telur félag um foreldrajafrétti að þær muni hafa jákvæð áhrif á uppeldi barnsins, draga úr deilum foreldranna og þar af leiðandi fækka þeim forsjár- og umgengnismálum sem fara fyrir dómstóla landsins. Það eru og munu alltaf vera bestu hagsmunir barns að hafa sem ríkulegastar og jafnastar samvistir við báða foreldra sína.

Verður nú vikið að athugasemdum Félags um foreldrajafrétti um hverja grein fyrir sig.

Um 1. gr.

Í greininni er lagt til að karlmaður sem telur sig vera föður barns, verði heimilt að höfða barnsfaðernismál.

Félag um foreldrajafrétti styður þessa breytingu og telur að breyting sú sem lögð er til samræmist 1. gr. barnalaganna um rétt barns til þess að þekkja báða foreldra sína.

Eins og réttilega er vikið að í athugasemdum um einstakar greinar frumvarpsins er sú þrenging sem er til staðar í núgildandi lögum, þ.e. að karlmaður geti ekki höfðað barnsfaðernismál hafi barn verið feðrað, óeðlileg í alla staði. Er hér um greinilega kynjamismunun að ræða þar sem kona getur farið í barnsfaðernismál við karlmann algjörlega óháð stöðu hans eða heimilisaðstæðum. Það getur karlmaðurinn hins vegar ekki gert hafi konan feðrað barn sitt, þrátt fyrir að hann geti leitt að því líkur að hann sé faðir barnsins.

Félagið telur að rökstuðningur allsherjarnefndar á sínum tíma um að sú skipan sem nú er við líði komi í veg fyrir tilhæfulausar málshöfðanir standist ekki. Tilhæfulausar málshöfðanir eru ekki kynbundnar. Ef karlmönnum er trúandi til þess að fara út í tilhæfulausar málshöfðanir vegna faðernis barns gildir slíkt hið sama um konur.

Um 2. gr.

Í greininni er lagt til að lögheimili barns sem lýtur sameiginlegri forsjá verði ekki breytt nema með samþykki beggja forsjáforeldra.

Félag um foreldrajafnrétti styður þessa breytingu og telur að með henni sé fyrst og fremst verið að fylgja eftir þeirri hugsun sem núverandi barnalög gera ráð fyrir, þ.e. að foreldrar sem hafa sameiginlega forsjá yfir barni sínu geti ekki tekið stórar ákvarðanir um hagsmuni barnsins án samráðs við hitt foreldrið. Búseta er eitt af því mikilvægasta sem ákvarða þarf fyrir barn og því þykir félaginu eðlilegt að slíkar breytingar séu háðar samþykki beggja foreldra.

Það að foreldri hafi eftirlitshlutverk með hagsmunum barns síns í tengslum við flutninga þess milli landshluta eða bæjarfélaga er aukin trygging fyrir því að réttindum og hagsmunum barns verði ekki fórnað vegna hagsmuna annarra og hugsanlega óskýldra aðila.

Félag um foreldrajafnrétti telur eðlilegt að það foreldri sem ekki hefur lögheimili barnsins hafi ákvörðunarvald í málinu á eftirfarfarandi forsendum:

1. Flutningur getur auðveldlega torvelað umgengni barns við það foreldri sem það býr ekki hjá og þar af leiðandi getur sú ráðstöfun unnið gegn hagsmunum barnsins af því að hafa reglulega og góða umgengni við báða foreldra.
2. Flutningur getur verið valdið miklu raski og umróti á lífi barnsins til dæmis vegna skólagöngu, tengsla við stórfjölskyldu og vini.

Félagið telur að það foreldri sem setur sig á móti flutningi barnsins eigi að fá möguleika, með synjun sinni á flutningi barnsins, til að bjóða að barnið flytjist til sín í stað þess að flytja með lögheimilisforeldrinu, enda haldist þau tengsl sem nefnd eru í forsendu 2 hér að ofan.

Með ofangreindur forsendur í huga telur félagið að samþykki þess foreldris sem ekki hefur lögheimili barns hafi mikið vægi og sé í raun nauðsynlegt þegar eftirfarandi aðstæður eiga við:

- a. Foreldrar búa í sama sveitarfélagi eða skólahverfi.
- b. Röskun á högum barnsins verður mikil vegna flutninganna.
- c. Það foreldri sem ekki hefur lögheimili barnsins er reiðubúið til að verða lögheimilisforeldri.
- d. Barnið sýnir vilja sinn til þess að verða eftir hjá hinu foreldrinu.

Við þessar aðstæður er næsta sjálfsagt að hagsmunir barnsins séu ríkjandi sjónarmið umfram hagsmuni lögheimilisforeldris sem vill flytja um lengri veg tímabundið eða til frambúðar.

Samþykki þess foreldris sem ekki hefur lögheimili barns ætti að hafa minna vægi eða í raun vera ónauðsynlegt þegar;

- a. Foreldrar búa langt frá hvort öðru áður en til flutninga kemur, til dæmis í sitthvoru bæjarfélaginu eða landshlutanum.
- b. Röskun á högum barnsins yrði mikil óháð því til hvors foreldris það flytti til.
- c. Umgengni barnsins við foreldrið sem ekki hefur lögheimili þess torveldast lítið vegna fjarlægðar.

Gagnrýni á þær breytingar sem nú eru lagðar til hafa verið í þá átt að verið sé að leggja áttahagafjötra á lögheimilisforeldrið. Slík gagnrýni er ekki óeðlileg. Mikilvægt er að benda á, að ekki er verið að banna fullorðnum einstaklingum að flytja heldur er verið að gefa barni þann möguleika á að flytja ekki með. Grunnhugsunin er því sú, að ef foreldri sem barnið býr ekki hjá, samþykkir ekki flutning á lögheimili barnsins þurfi það að vera reiðubúið til að taka yfir hlutverk lögheimilisforeldris, enda fælist í því minni röskun á högum barnsins. Áttahagafjötrar er því ekki orð sem er viðeigandi í þessari umræðu, heldur snýst málið um réttindi barna sem ekki búa hjá báðum foreldrum, ekki um réttindi foreldranna.

Félagið telur nauðsynlegt að útbúa viðmiðunarreglur um það hvenær þurfi samþykki og hvenær ekki þannig að ljóst megi verða eftir hvaða hagsmunum barnsins verði dæmt. Félagið telur afar mikilvægt að ágreiningi sem upp gæti komið hjá foreldrum barns um flutning þess verði hægt að skjóta til úrskurðar sýslumanns eða dómara.

Félagið telur að þessi lagabreyting verði til þess fallin að styrkja sameiginlega forsjá og þá hugsun að börn sem eiga foreldra sem ekki búa saman eigi tvö heimili og því verði ekki breytt nema með samþykki beggja. Aukið vægi beggja foreldra sem hafa sameiginlega forsjá barns er til þess fallið að auka ábyrgðartilfinningu og samvinnu foreldranna um hagsmuni barnsins. Deilur foreldra eru hvað mestar þar sem annað foreldrið hefur öll völdin en hitt engin.

Um 3. gr.

Í greininni er lagt til að það verði meginregla að langlífara foreldrið fái forsjá barns við andlát þess skammlífara, án tillits til forsjárfyrirkomulags.

Félag um foreldrajafnrétti styður þessa breytingu og telur eðlilegt að eftirlifandi blóðforeldri fái forsjá barns við andlát forsjáforeldris.

Samkvæmt núgildandi lögum fellur forsjá barns til langlífara foreldris þegar það skammlífara fellur frá ef barn lýtur sameiginlegri forsjá þeirra. Í þeim tilfellum þegar forsjáforeldri sem eitt hefur farið með forsjá barns, fellur frá og hefur verið í hjónabandi eða sambúð með öðrum einstaklingi í ákveðinn tíma, fellur forsjá barnsins til þess aðila en ekki til blóðforeldris. Slíkt fyrirkomulag telur félagið óeðlilegt nema ríkar ástæður séu til þess að forsjá barns sé í höndum annarra. Meginreglan hljóti alltaf að vera sú að blóðforeldrar barns eigi að vera þeir foreldrar sem fyrstir koma til greina varðandi forsjá þess.

Forsjárskipan ein og sér segir ekkert til um tengsl blóðforeldris við barnið né um uppeldishæfi þess. Þrátt fyrir að forsjá barns sé í höndum annars foreldris getur hitt foreldrið verið með mikla umgengni og verið í góðum tengslum við barnið. Tengsl barns við eftirlifandi foreldri sitt verður að veða þyngra en heimilisfang þess foreldris sem féll frá.

Sú regla sem nú er við líði hefur verið réttlætt með því að með henni sé verið að koma í veg fyrir frekara umrót og breytingar í lífi barns við andlát forsjáforeldris með því að láta barnið vera áfram kyrrt á heimili sínu. Samkvæmt þeim breytingum sem lagðar eru til mun fósturforeldri geta óskað eftir forsjá barnsins, þar sem eftir andlát forsjáforeldris er hægt með samningi eða dómi að fela öðrum forsjá barns en þeim sem sjálfkrafa fær forsjá þess, sé slíkt talið barninu fyrir bestu.

Áfram er gert ráð fyrir því að forsjáforeldri geti gengið frá yfirlýsingu þar sem óskað er eftir því að þriðji aðili fái forsjá barnsins að forsjáforeldri látnu. Félagið telur slíka yfirlýsingu ekki eiga að ganga framár því að forsjá fari sjálfkrafa til eftirlifandi blóðforeldris. Því mælir félagið með því að eftirlifandi blóðforeldri verði alltaf tekið fram yfir slíka yfirlýsingu nema það sé beinlínis andstætt hagsmunum barnsins. Slíkt er eðlilegt sem meginregla.

Um 4. gr.

Í greininni er lagt til að foreldrar geti ákveðið að barn eigi lögheimili hjá þeim báðum.

Félag um foreldrajafnrétti styður þessa breytingu og telur að hún stuðli að sameiginlegri ábyrgð foreldra á uppeldi og þroska barns eftir sambúðar- eða hjúskaparslit ásamt því að gera tvö heimili barnsins, hjá föður og móður, jafnréttá.

Félag um foreldrajafnrétti mælist til þess að vilji foreldrar geta haft lögheimili barns á tveimur stöðum, (gerir tillögu um að kalla slíkt fyrirkomulag blandaða búsetu) þurfi að uppfylla það skilyrði að foreldrarnir séu búsettir í sama sveitarfélagi, sama eða samliggjandi skólahverfi, enda séu uppfyllt þau viðmið að högum barnsins verði raskað sem minnst með tilliti til skólagöngu og vinnuþópa. Æskilegast má telja að foreldrar búin í sama skólahverfi, en það þykir um leið þrengja um of frelsi þeirra til búsetu og því gerð tillaga um að sama sveitarfélag eða samliggjandi skólahverfi, ráði för.

Félagið telur að verði þessi breyting samþykkt verði búin til leið fyrir foreldra til að framkvæma hluti sem nú þegar eru við líði. Dæmi eru um það héraðs að foreldrar skiptist á, til dæmis ár í senn, að hafa lögheimili barns.

Á milli ára 2001-2002 voru 18% af þeim sem höfðu sameiginlega forsjá yfir börnum sínum í Svíþjóð með blandaða búsetu (væxels boende)⁵ og í ljósi þróunar sameiginlegrar forsjár í Svíþjóð má leiða að því líkur að þessi tala hafi hækkað umtalsvert. Engar forsendur liggja fyrir til þess að álykta að annað verði reyndin héraðs verði þessi lagabreyting samþykkt.

Nauðsynlegt er að hagsmunir barnsins ráði för og þeir verði settir ofar hagsmunum foreldra. Af þeim sökum leggur félagið til að í þeim tilvikum þegar foreldrar hafa haft samstarf um blandaða búsetu hjá barni og annað foreldrið hyggst flytja búferlum, innanlands eða til útlanda, þá muni það foreldri sem hyggur á flutning afsala sér lögheimilisskráningu barnsins en áfram hafa sameiginlega forsjá, samanber umræðu um grein 2.

---

⁵ Váðnadskommitté (2005), bls. 158.

Um 5. gr.

Í greininni er lagt til að:

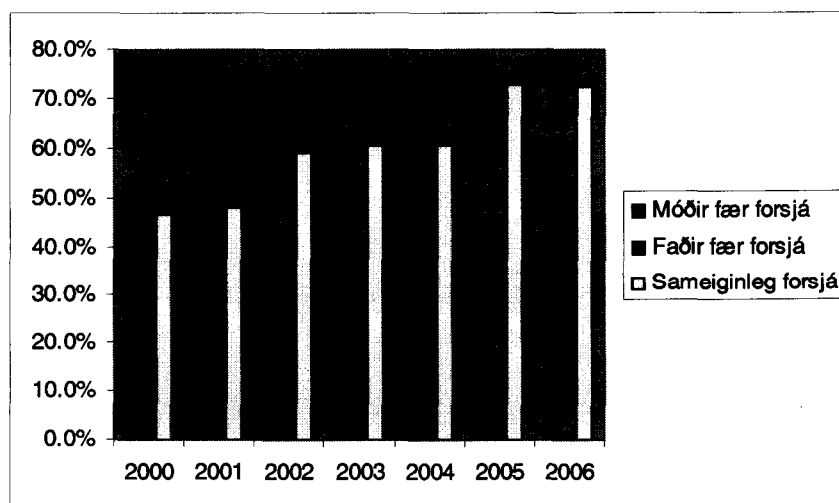
- a. dómari fái heimild til þess að dæma sameiginlega forsjá
- b. dómari geti ákveðið að barn skuli dveljast allt að sjö daga af hverjum 14 hjá því foreldri sem ekki fær forsjá þess.
- c. forsjárlaust foreldri, sem áður var með sameiginlega forsjá yfir barni, geti höfðað mál og krafist þess að forsjá yfir barninu verði framvegis sameiginleg og að lögheimili barnsins flytji til sín.

Verður nú vikið að hverjum staflíð fyrir sig.

- a. Félag um foreldrajafrétti styður þessa breytingu og telur að hér sé um að ræða réttindamál barns en ekki foreldranna.

Með þeirri lagabreytingu sem gerð var á íslensku barnalögunum með lögum nr. 96/2006 varð sameiginleg forsjá gerð að meginreglu, nema annað væri ákveðið. Með þeirri lagabreytingu fetaði Ísland í fótspor annarra Evrópulanda. Sameiginleg forsjá er það forsjárfyrirkomulag sem langflestir foreldrar kjósa eftir sambúðar- eða hjúskaparslit hér á Íslandi, sem og hjá nágrannaþjóðum okkar. Má sjá það meðal annars af töflu 1 hér á eftir, en hún sýnir tíðni lögskilnaða og val á forsjárfyrirkomulagi.

Forsjá barna eftir lögskilnað 2000-2006

Tafla 1. Hagstofa Íslands

Af töflu 1 má sjá að marka má sjá þróun í þá átt að foreldrar kjósa í auknu mæli að hafa sameiginlega forsjá barna sinna eftir skilnað. Sömu þróun má greina þegar um sambúðarslit er að ræða.

Félagið telur að fái dómara ekki heimild til þess að dæma áframhaldandi sameiginlega forsjá, ef upp kemur deila á milli foreldra, muni ákvæðið um sameiginlega forsjá ekki veita börnum þann rétt sem þeim er ætlaður. Sameiginlegri forsjá er ætlað að veita því foreldri réttindi sem barnið býr ekki hjá, á þeim forsendum að slíkt sé barninu til hagsbóta. Þau réttindi eru lítils virði ef hægt er að rifta sameiginlegu forsjánni þegar á þau sömu réttindi reynir með því að lögheimilisforeldrið fari í forsjármál og fái eitt forsjána. Forsendur fyrir því að foreldri höfðar forsjármál má oft á tíðum rekja til deilna um dægurmál, eitthvað sem skiptir ekki miklu máli til framtíðar miðað við hagsmuni barnsins af því að fá að njóta beggja foreldra sinna. Eins og réttilega er vikið að í athugasemdum með 6. gr. þá er útkoma forsjármáls afar fyrirsjáanleg undir þessum kringumstæðum. Nánast undantekningalaust er lögheimilisforeldri dæmd forsjá barnsins. Þar með verður lagaleg stoð sameiginlegu forsjárinnar innihaldslaus og fælingarmáttur dómskerfisins enginn.

Ef dómara fá ekki heimild til að dæma áframhaldandi sameiginlega forsjá liggur í augum uppi að réttindi annars foreldrisins eru sýndarmennska sem eru veitt í skjóli hins. Það svipar til sammings um brunatryggingu þar sem tryggingarfélagið getur rift tryggingunni án bótaskyldu ef húsið brennur. Húseigandinn er tryggður meðan ekki reynir á réttindin en slíkt er sýndarmennska og tryggingarfélagið hefur engan áhuga á sátt ef húsið brennur.

Ef dómara fá ekki heimild til að dæma sameiginlega forsjá á Íslandi mun það rýra réttindi barna til beggja foreldra sinna og vekur það upp spurningar um hvort gæta eigi hagsmuna foreldra eða barna í forsjármálum. Félag um foreldrajafrétti hefur tekið skýra afstöðu með barninu í þeirri umræðu.

Sáttameðferð hefur verið nefnd sem valmöguleiki sem komið geti í stað heimild dómara til að dæma sameiginlega forsjá. Slíkt telur Félag um foreldrajafrétti misskilning og telur að öllum megi vera ljóst að dómaraheimildin er forsenda sáttameðferðar og framgangs lýðræðis og réttvísi. Sáttameðferð hefur engan tilgang ef annar aðilinn er með unnið mál, en mikinn tilgang þegar báðir aðilar eru óruggir um niðurstöðu dómsmáls. Af þeirri ástæðu hafa aðrar þjóðir komist að þeirri niðurstöðu að heimild dómara til að dæma sameiginlega forsjá er nauðsynleg til að hún veiti barninu þau réttindi sem því er ætlað. Annað og ekki síður mikilvægt atriði er að slík heimild eykur sammingsvilja beggja aðila og minnkar þar með deilur. Það er óvissan um niðurstöður í dómssal sem er undirliggjandi drifkraftur sáttu.

Heimild dómara til að dæma sameiginlega forsjá er m.a. til staðar í Finnlandi, Frakklandi, Svíþjóð, Noregi og nú síðast samþykktu Danir slíka lagabreytingu sem tók gildi 1. október 2007.⁶

Í Svíþjóð fengu dómara heimild til að dæma sameiginlega forsjá árið 1998. Í byrjun var sjaldan dæmd sameiginleg forsjá í forsjárdeilum þar sem annað foreldrið lagðist eindregið gegn því að hafa forsjána sameiginlega og bar fyrir sig deilum við hitt foreldrið. Réttarfarspróunin í Svíþjóð hefur hinsvegar verið á þá leið að dómstólar hafa stöðugt aukið mikilvægi þess að báðir foreldrar hafi aðkomu að uppeldi barnsins, á kostnað annarra sjónarmiða. Þátttaka beggja foreldra í forsjánni hefur

⁶ Forældreansvarslov. Lov nr 449 af 06/06/2007

Því stöðugt fengið aukið vægi, þrátt fyrir þau vandamál sem slík þátttaka getur að sjálfsögðu einnig skapað. Þannig má segja að hagsmunir barnsins teljist mikilvægari en óþægindi eða stolt foreldranna.

Í um helmingi tilfella er sameiginleg forsjá dæmd þrátt fyrir andstöðu annars foreldrisins.⁷ Þannig hefur réttarþróunin verið í þá átt að dæma stöðugt oftari sameiginlega forsjá, við vaxandi deilustig foreldranna ef svo má að orði komast. Í umsögn um dönsku lagabreytinguna segir að í Svíþjóð hafi reynslan sýnt að deilur milli foreldra í forsjármálum snúist oft um dægurmál en þegar foreldarnir eru orðnir jafn settir þá skapast sáttavilji er frá liður. Hagsmunir barna til margra ókominna ára gera það að verkum að dægurvandamálín verða hjóm eitt þegar sömu foreldrar lita síðar til baka. Þar segir einnig að sænskir dómarmar líti stöðugt meira til þess hvers eðlis deilurnar eru milli foreldra frekar en um hörku þeirra.

Þannig dæma Svíar nú um helming allra forsjármála á þann veg forsjáin verður sameiginleg þó svo að annað foreldrið sé því mótfallið, en í hinum helmingnum fær annað foreldrið forsjána. Á síðastliðnum árum hafa dómarmar í Svíþjóð farið að dæma sameiginlega forsjá í þeim deilum sem eru alharðastar. Er það gert á þeirri forsendu að deilurnar séu svo harðar að engin líkindi séu til þess að samstarf geti orðið og að það foreldri sem fái forsjána muni útiloka hitt frá uppeldi barnsins og gera það að verkum að barnið njóti engra samvista við það. Þá er það metið sem svo að réttindi barns til aðgangs og umhyggju beggja foreldra séu mikilvægari en deilurnar milli foreldranna. Þannig má segja að Svíar dæmi orðið sameiginlega forsjá, gegn vilja annars foreldrisins þegar deilurnar eru metnar sem skammtímadeilur og svo líka þegar þær eru það illskeyttar að hætta verði á varanlegum tálmunum.

Að lokum má nefna að forsjármálum í Svíþjóð fyrir undirrétti hefur fækkað. Strax árið eftir að dómarmar fengu heimild til að dæma sameiginlega forsjá árið 1999 fækkaði málum. Frá árinu 1999 til ársins 2002 fækkaði málum síðan um rúmlega 20%.

Félag um foreldrajafnrétti telur því að sænsk réttarfarsþróun styðji við þau grundvallarsjónarmið félagsins um stöðugt aukið mikilvægi þess að báðir foreldrar hafi sem ríkulegasta aðkomu að uppeldi barns á kostnað annarra sjónarmiða. Því beri dómurum að hafa heimild til að dæma sameiginlega forsjá þó einhverjar deilur séu uppi, enda tryggi það ríkulegri aðkomu beggja foreldra, auki sættir og fægki málum fyrir dómstólum.

- b. Félag um foreldrajafnrétti styður þessa breytingu og vísar til umsagnar um 8. gr. nema þar sem sýslumaður komi í staðinn dómara.**

---

⁷ Udvalget om Forældremyndighed og Samvær (2006), bls 126

- c. **Félag um foreldrajafrétti styður breytinguna en telur hana vera þrengda of mikið og leggur félagið til að ákvæðið verði ekki einskorðað við þá sem hafa áður haft sameiginlega forsjá heldur eigi allir sem ekki hafa forsjá barns síns að geta óskað eftir því að sameiginleg forsjá barnsins verði tekin upp.**

Eins og löggin eru í dag hafa þeir sem hafa misst forsjá barna sinna fá úrræði til þess að reyna að fá forsjá barnsins aftur í sínar hendur. Eins og minnst var á hér að framan er niðurstaða forsjármáls afar fyrirsjáanleg, sér í lagi þegar foreldri sem einu sinni hefur misst forsjá yfir barni óskar eftir því að fá hana aftur. Það þykir of mikil röskun fyrir barnið að breyta högum þess og þar af leiðandi er forsjá nánast undantekningalaust dæmd því foreldri sem barnið býr hjá. Þetta getur gert það að verkum að tímabundið ósamkomulag milli foreldra við sambúðar- eða hjúskaparslit eða feilspor foreldris getur svipt barn þeim grundvallarrétti að báðir foreldrar þess hafi áhrif á líf þess allt til 18 ára aldurs, þrátt fyrir að slíkur ágreiningur eða feilspor hafi eingöngu varað í skamman tíma á fyrstu árum barnsins.

Félag um foreldrajafrétti leggur til að greinin verði orðuð með eftirfarandi hætti:

Forsjárlaus foreldri getur höfðað mál og krafist þess að forsjáin yfir barninu verði framvegis sameiginleg og að lögheimili barnsins flytjist til sin. Dómari ákveður hvort fallist verður á kröfum, aðra eða báðar, eftir því sem barni er fyrir bestu.

Um 6. gr.

Í greininni er lagt til að í málum þar sem krafist er slita á sameiginlegri forsjá geti dómari ekki slitið sameiginlegri forsjá til bráðabirgða nema hagsmunir barnsins krefjist þess. Jafnframt er lagt til að dómari geti úrskurðað til bráðabirgða um lögheimili barns, umgengni allt að sjö daga af 14 og meðlag.

Félag um foreldrajafrétti styður breytinguna.

Hér er um að ræða sömu efnislegu réttindi og í 5. gr. frumvarpsins, nema hér er úrskurðað til bráðabirgða meðan mál eru rekin fyrir dómi. Félagið visar til sömu raka og koma fram í umsögninni um 5. gr. um almennt mikilvægi sameiginlegrar forsjár og að minni hagsmunir skuli víkja fyrir meiri. Slíkur bráðabirgðaúrskurður má í engum tilvikum hafa þau áhrif að réttur skapist hjá öðru foreldrinu, réttur sem síðan hafi bein áhrif á lokaniðurstöðu málsins fyrir dómi.

Um 7. gr.

Í greininni er lagt til að kostnaður við umgengni skiptist jafnt á milli foreldra nema annað sé ákveðið með samningi.

Félag um foreldrajafnrétti styður breytinguna og telur hana styrkja það sjónarmið að það séu mikilvægir hagsmunir barnsins að hafa ríkulegt samband við báða foreldra sína.

Eins og vikið hefur verið að áður, er það talið barni fyrir bestu að vera í sem ríkulegustu sambandi við báða foreldra sína. Á þeim grundvelli er erfitt að réttlæta það viðhorf að kostnaður við að rækja það samband skuli ekki vera eins og annar kostnaður sem varðar barnið sjálft og skiptast jafnt milli foreldra.

Þar sem kostnaður við umgengni er misjafn er ekki hægt að nálgast hann innan visitölu um framfærslukostnað barna. Þannig er ástatt um nokkra óreglulega liði þar sem reiknað er með jafnri þátttöku foreldranna, svo sem tannrétingar, fermingar og fleira. Að mati félagsins er afar óeðlilegt að kostnaður sem fellur til við ferðir barns til þess foreldris sem það býr ekki hjá, deilist ekki jafnt eins og annar kostnaður. Hagsmunir barnsins af því að eiga ríkuleg samskipti við það foreldri sem það býr ekki hjá eru óumdeilanlegir, rétt eins og tannrétingar, og því er ekki hægt að réttlæta það að annað foreldrið beri eitt kostnað vegna ferða barnsins.

Það sem gerir óréttlætið enn skýrara er sú staðreynd að oft á tíðum er hækkun eða lækkun ferðakostnaðar ekki á valdi þess foreldris sem barnið nýtur umgengni við. Þannig geta aðstæður lögheimilisforeldrisins, til dæmis vegna atvinnu eða náms síns eða maka, gert það að verkum að umgengnisforeldrið verður fyrir mikilli kostnaðaraukningu ef halda á sömu tengslum við barnið og fyrir flutninga. Má þar til dæmis nefna flutning lögheimilisforeldris frá Reykjavík til Austurlands. Í þeim tilvikum þarf umgengnisforeldrið að greiða fyrir að minnsta kosti tvær flugferðir fram og til baka á mánuði og ef til vill einnig að greiða fyrir fylgd með barni sem er of ungt til þess að ferðast eitt. Leiðir þessi flutningur, sem umgengnisforeldrið hefur ekkert um að segja, til umtalsverðrar skerðingar á ráðstöfunartekjum þess og getur jafnvel gert það að verkum að umgengni barnsins við umgengnisforeldrið torveldast þar sem fjárhagur þess leyfir ekki jafn ríkan umgengnisrétt og barnið hefur haft. Félag um foreldrajafnrétti telur að hér, eins og annarstaðar, eigi hagsmunir barnsins að hafa forgang. Í alla staði er óeðlilegt að barn þurfi að líða fyrir að fjárhagur umgengnisforeldris leyfi ekki eins mikla umgengni og mögulegt er.

Má lesa út úr gildandi ákvæðum um ferðakostnað að núverandi fyrirkomulag sé gert af tillitssemi við lögheimilisforeldrið en ekki barnið, eins og vera ber.

Um 8. gr.

Í greininni er lagt til að þegar foreldra greini á um umgengni geti sýslumaður úrskurðað, að kröfu foreldris, um inntak umgengnisréttar og getur m.a. úrskurðað að barn skuli búa allt að sjö daga af hverjum 14 hjá því foreldri sem það telst ekki búa hjá. Jafnframt er lagt til að sýslumaður geti úrskurðað um það hvernig kostnaður foreldra vegna umgengni skuli skiptast.

Félag um foreldrajafnrétti styður breytinguna.

Félag um foreldrajafnrétti telur að í kjölfar breytinga á umgengnismálum og bættra samgangna eigi að veita sýslumönnum víðtæka heimild til að úrskurða um þá umgengni sem þeir telja barninu fyrir bestu. Félagið vísar til umfjöllunar í inngangi um mikilvægi nálægðar heimila foreldra þegar eins ríkuleg umgengni er úrskurðuð og hér um ræðir. Jafnframt er vísað til umsagnar um 7. gr. hvað varðar kostnað foreldra vegna umgengni.

Um 9. gr.

Í greininni er lagt til að báðir foreldra eigi rétt á munnlegum sem og skriflegum upplýsingum um barn sitt.

Félag um foreldrajafnrétti styður breytingarnar.

Eins og vikið er að í athugasemdum með 9. gr. er ekki að finna í núgildandi lögum ákvæði sem segir á hvaða formi upplýsingar sem forsjárlausir foreldra eiga rétt til, þurfi að vera á. Hefur skapast sú hefð að forsjárlaust foreldri á ekki rétt á skriflegum upplýsingum um barn sitt þar sem slík ummæli er að finna í greinagerð með eldri barnalögum.

Félag um foreldrajafnrétti telur óeðlilegt að takmarka aðgang forsjárlausra foreldra við munnlegar upplýsingar, það hljóti að vera barninu fyrir bestu að báðir foreldrar þess hafi jafnan aðgang að gögnum er varðar hagi barnsins. Að mati Félags um foreldrajafnrétti er ekki hægt að leiða nein rök að því að einskorða eigi ákvæðið við munnlegar upplýsingar.

Um 10. gr.

Greinin þarfnast ekki skýringa.

Um 11. gr.

Í greininni er vikið að þeim lagabreytingum sem gera þarf til þess að lögín geti tekið gildi.

Félag um foreldrajafnrétti hefur engar athugasemdir um þessar lagabreytingar sem gera þarf.

Lokaorð

Félag um foreldrajafnrétti telur að þær lagabreytingar sem lagðar eru fram í þessu frumvarpi séu fullkomlega tímabærar – þótt fyrir hefði verið og til þess gerðar að styrkja rétt barns til beggja foreldra eftir sambúðar- eða hjúskaparslit. Eins og rannsóknir hafa sýnt fram á hafa breytingar í kjölfar sambúðar- og hjúskaparslita minni áhrif á börn sem hafa ríkulega umgengni við báða foreldrar sína eftir slíkar breytingar. Allar þær breytingar sem frumvarpið kveður á um eru þekktar erlendis frá, og má þar helst nefna nágrannþjóði okkar Danmörk, Svíþjóð, Noreg, Finnland og einnig Frakkland. Jafnvel þekktar í áratugi.

Félag um foreldrajafnrétti gerir tillögu til Allsherjarnefndar um að bætt verði við barnalögin og frumvarp Daggar Pálsdóttur. Þskj. 149. ákvæði um tilefnislausar umgengnistálmanir:

Tilefnislausar umgengnistálmanir eru ofbeldi og skýrt lögbrot – fyrir þær ber að refska. Refsing verður metin af rannsóknargögnum; og gerð rík krafa til þess foreldris sem tálmar að haldgóðar skýringar liggi að baki slíkum tálmunum. Ennfremur er gerð sú krafa til þess foreldris sem heldur uppi tálmunum, að sönnunarbyrði verði á þess höndum, sönnun fyrir því að tálmanir á umgengni hafi verið nauðsynlegar hagsmunum barns.

Takist foreldri ekki með haldgóðum rökum að færa sönnun á nauðsyn umgengnistálmana liggur í hlutarins eðli að umræddar tálmanir hafi verið tilefnislausar. Lagt er til að dómari geti dæmt foreldri fyrir tilefnislausar tálmanir. Heimilaður refsiramma taki mið af því sem gerist í nágrannalöndum og þeim löndum sem lengst eru komin í málaflokknum. Í Frakklandi er t.d. refsiramma fyrir tilefnislausar tálmanir allt að 12 mánuðir í fangelsi.

Mikilvægt er að lögbrot sæti refsingum í þessum málaflokki sem og öllum öðrum.

Fyrir hönd félags um foreldrajafnrétti:

LBJ, SG, RG, RGM, ÞG, ÁIJ, HH, HRI, SS, BG

Heimildaskrá

Hagstofa Íslands hagtölur tíðni lögskilnaðar. Aðgengilegt á

<http://hagstofa.is/?PageID=628&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MAN06205%26ti=L%F6gskilna%F0ir+og+forsj%E1+barna+%FAr+hj%F3nabandi+1961%2D2006++%26path=../Database/mannfoldi/Skilnadir/%26lang=3%26units=fjöldi>

Kelly J B. (1991) *Examining Resistance To Joint Custody*. In, J. Folberg (Editor), *Joint Custody and Shared Parenting*. The Guildford Press (2nd edition), New York

Luepnitz D. A.(1980). *Maternal, Paternal, and Joint Custody: A Study of Families After Divorce*. Doctoral dissertation, State University of New York At Buffalo. UMI order number, 80-27618

Margrét Lilja Guðmundsdóttir, Álfgeir Logi Kristjánsson, Inga Dóra Sigfúsdóttir og Jón Sigfússon (2007) *Ungt fólk 2007 Grunnskólanemar, niðurstöður rannsóknar meðal nemanda í 5., 6. og 7. bekk árið 2007*. Rannsókn & greining ehf. Reykjavík.

Sigrún Júlíusdóttir og Nanna K. Sigurðardóttir (2000). *Áfram foreldrar*. Háskólaútgáfan, Reykjavík.

Udvalget om Forældremyndighed og Samvær (2006). *Barnets Perspektiv*. Nordisk Bog Center A/S, Danmark. Aðgengilegt á <http://www.familiestyrelsen.dk/fileadmin/Filer/Lovstof/Betaenkninger/Barnetsperspektiv/bet1475.pdf>

Vårdnadskommitté (2005). *Vårdnad – Boende – Umgänge, Barnets bästa, föräldrars ansvar*. Stockholmsmur. Aðgengilegt á <http://www.sweden.gov.se/sb/d/5073/a/45564;jsessionid=ao7ML749AdKc>